

UN DOCUMENT DE LA MIHAIL GRIGORIE STURDZA, DOMNUL MOLDOVEI

ELENA ARTIMON

În toamna anului 1974 în urma cercetărilor de teren, Muzeul de istorie din Bacău a intrat în posesia unui document din timpul domniei lui Mihail Gr. Sturdza (1834—1849), domnul Moldovei.

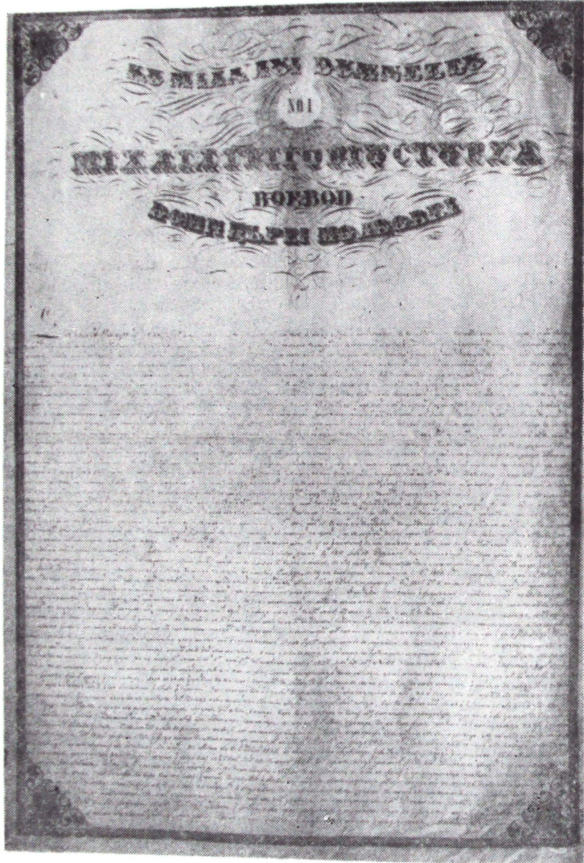
Documentul emis la 26 mai 1848 în orașul Iași, este un act de judecată scris în limba română cu alfabet chirilic (fig. 1), și se referă la judecarea de către Divanul Domnesc a neînțelegerilor dintre Constandin Eni, Constandin Morîș — locuitori din satul Valea Arinilor, ținutul Bacău și urmașii lui Dumitrașcu Morîș pentru moșia din hotarele Borzeștii, Prăjeștii, Măzănăeștii și Sirbii.

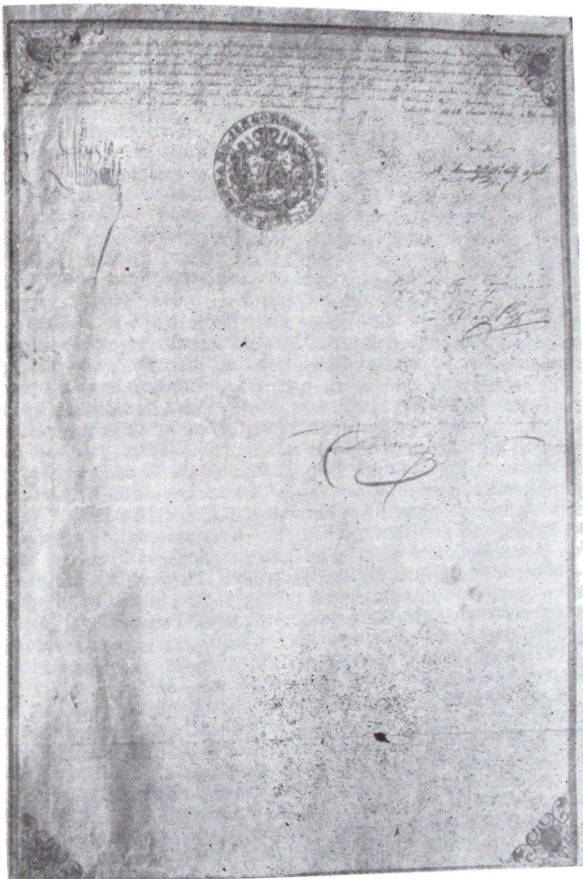
Documentul a fost donat muzeului de către locuitorul Popa N. Neculai din satul Prăjești, comuna Măgîrești, județul Bacău și se află inventariat în registrul muzeului la nr. 328/1227 din 17 oct. 1974.

Dăm mai jos transcrierea documentului :

Cu mila lui Dumnezeu noi Mihail Grigorie Sturdza, voevod domn Țării Moldovei

Domnescu Nostru Divan, prin anafora sa cu nr. 740 din 18 martie) anul 1848, au adus la știința Domniei noastre că Constandin Eni și Constandin Morîș lăcuitori în satul Valea Arinilor din ținutul Bacăului, prin jaloaba ci au dat judecătorii pomenitului ținut la 20 febr(uarie) 1847, au propus că moșul lor Vasili Morîș le-au dat în schimbu părțile lui și a surorii sale Anița din hotarâli Borzeștii, Prăjeștii, Măzănăeștii și Sirbii, iar ei jăluitoarii i-au dat împotriva părților lor din hotarul Brătîla și altele, pe cari le-au avut de pe buna lor întâia soții a lui Dumitrașcu Morîș, dînd totodată jăluitoarii și una sută lei adaus. Acum însă urmașii lui Dumitrașcu Morîș, ci ar fi născut în urmă cu al doile și al treile soție a lui să ocolisăsc a fi părtaș la pămîntul luat în schimbu de la Vasili Morîș supt cuvînt că sînt toți curgători din Dumitrașcu Morîș, fără a lua în priviri că părțile date în schimbu împotriva acilui pămînt, au fost di pe buna lor întâia soție a lui Dumitrașcu Morîș, iar nu de pe neamul lui Morîș, la care piriții sînt părtași cu jăluitoarii la baștină. Cerînd în sfîrșit jăluitoarii ca prin, cercetare la starea locului, dovedindu-să că piriții rău să ocolisăsc di aceli părți luati în schimbu, să li să facă cuvînta îndistulare. Această reclamație giudecătoria au împărtașit-o în copii isprăvnicii de ținut scriîndu-i a circeta la fața locului împregiurările. Și Isprăvnicia însărcînd cu asămîne lucrare pe privighetorul de ocol, el au rînduit pe

post(elnic) Iordache Moriş, carele mergînd la fața locului și circetînd înființează altor răzeș, prin raportul ce au făcut, zice că au dovedit că în adevăr pămîntul dat în schimbu de către jăluitori lui Vasile Moriş au fost a bunii jăluitorilor întâia soție a lui Dumitrașcu Moriş, iar nu a femeilor de al doile și al triile a lui Dumitrașcu Moriş, nici a lui Dumitrașcu Moriş, ca să s-a poată importăși cu toții. Iar piriții frații vitrigi s-a sprijinească numai supt cuvînt că ar fi dat și ei agiutoriu la suta de lei ci s-au dat adaus pe lîngă schimbu, fără însă a înfășoșa în aceasta vreo dovadă. Au întreat apoi rînduitul pe jăluitori supt ci cuvînt au îngăduit ei pe piriți de a stăpîni în acel pămînt, și ei au arătat că zapisul de schimb ci este din 1834 noemb(rie) 15 și alti hirtii au fost la un Sandu Moriş și acela murind, văduva lui până i s-au rădicat băieții, n-au vroit a căuta hărtiile, în care vremi păriții au găsit prilej a pune stăpîniri. Dar asupra acei locali cercetări, ivindu-să prihăniri din partea piriților Ioan Moriş, Luca Moriş și ai lor frați supt propuneri : a) că pămîntul ci s-a pretindă-risăști de jăluitori s-a stăpînești de ei piriții de o îndelungată vreme fără vreo prihănire din partea jăluitorilor care lăcuiesc tot în același sat ; și b) că cercetarea locală s-ar fi făcut în neființa lor. Giudecătoria în privirea acestor propuneri și în priviri că circetarea nu s-au făcut de cătră privighetoriu ci de către un rînduit din partea sa, au recomînduit ispravnicii ținutului a să faci de iznoavă cercetare. Și de la zisa isprăvnice au primit răspuns la 17 apr(ilie) 1847 supt nr. 5099, că mergînd privighetoriul la starea locului, au descoperit înființa amîndoror păriților, că acel pămînt piriți îl stăpînesc de o învechită vreme, avîndu-l de la păriții lor, și măcar deși, pretindătorii au înfășoșat zapisul de schimbu din 1834, însă acela s-au văzut lovit de paragrafi de vreme ci, ei față fiind au privit stăpînirea piriților, împărțind aciștiia frățești cu jăle ca niște drepti sîmpărtași. Giudecătoria făcînd legiuitele chemări amînduror păriții la 7 mai 1847, au luat protășul în cercetare înființa îmbilor păriți cînd jăluitorii Constandin Eni și Constandin Moriş au înfășoșat aceste hirtii ; 1, 1831 mart(ie) 19 : înscrisul lui Vasilache Moriş cuprinzătoriu că partea lui și a surorii sale Anița ci s-a vă alege în hotarul Borzeștii au dato în schimbu nepoților săi Sandu Rusu și Constandin Ailenii, primînd el de la dînșii iarăși moșia ce li s-a va alege din hotarul Brătîla și alti locuri ci s-a va găsi di pe mana lor ; 2, 1834 noemb(rie) 15 : zapisul lui Vasilache Moriş cuprinzătoriu că au dat în schimbu nepoților lui din satul Prăjești păriții ci el au avut de pe tatăl său Dumitrașcu Moriş în hotarul Borzeștii, Prăjeștii, Măzănăeștii și Sirbii, iar nepoții lui i-au dat parte din Brătîla de pi fata popii lui Iftime și una sută lei pentru partea surorii sale Anița ; 3, 1847 febr(uarie) 20 : mărturia unui Neculai Rusu, că el au împrumutat cu una sută lei pe Sandu Rusu și Constandin Moriş, cînd au dat ei acești bani adaus la schimbu făcut cu Vasile Moriş. Iar piriții Luca Moriş și ai săi au înfășoșat aceste hirtii : 1, 1810 iulie 13 : Diata lui Dumitrachi Moriş prin care arată că el însurîndu-să înții au luat pe Maria fata preutesii din Brătîla, cu care făcînd trei fete și un ficior ce-l chiamă Vasilachi. Pe acest ficior îl depărtează de la moștenirea averii sale mișcătoare, în privire că i-au făcut îndestuli supărări, iar la moșii învolîndu-să cu frații și surorile și întorcînd cheltuiala pe cît i sa veni parte s-a stăpînească ; 2, 1838 ghe(nar)

2 ; scrisoare din partea lui Constandin Moriş și Iordache Moriş prin cari se invoiesc cu Ioan a lui Dumitrașcu Moriş și alții ai lui pentru un capăt din moșia Borzești ; 3, 1847 apr(ilie) 2 și mai 1, două mărturii din partea unor răzeși, arătătoare de chipul împărțirii moșii rămasă di la Dumitrașcu Moriş neinformă luate după așazămint. În privirea dovezilor înfățișate de amândouă părțile și a descoperirilor de la fața locului, giudecătoria prin practica ci au încheiet cuprinde că deși jăluitoarii pretind cu arătati mai sus scrisori a ave în a lor stăpinire partea acelu Vasilache Moriş și a surorii lui Anița din pomenitele hotară, însă mărturisind el însuși ei în fața Presusfiei că acel pământ supt numi de schimbu ei nici decum l-au avut în stăpinire vreodată, fiind treisprizeci ani trecuți de la primirea acelu din urmă înscris, și că nici după cel întâi înscris nici după cel de-al doilea schimbătorul lor moș nu le-au regularisit cită anumi părți să stăpinească. Ce în toată vremea propusă acel pământ au stat supt stăpinirea piriților cu de față privire — a jăluitoarilor prin stăpinirea a osăbite părți frățești fără a faci vreo reclamații, cum îndestulă dovadă despre aceasta dă și isprăvnicia ținutului prin împărțășirea sa. După cercetaria privighi-toriului că stăpinirea piriților au urmat necurmată, și pretindătorii de astăzi, n-au recmalarisit, precum nici însuși n-au tăgăduit. Apoi giudecătoria au continit cu cercetarea proțesului în fondos văzind că pretenția jăluitoarilor după asămenea împregiurări și pi temeul articolui 1 și al 3-lea, din prвила anului 1837 iulie 15, sept. nr. 38 esti cuprinsă de paragrafie, încit jăluitoarii prin tăcere și necurmată pin'acum stăpinire vremi de treisprezecii ani și-au pierdut dreptul proprietății după rostire țitadelor pa-paragrafului, deasupra acelu pământ, ci tocmai astăzi vor a-l trage în stăpinire, fără să aibă în priviri că și chiar înscrisurile de schimbu ci li păstrează nu au vreo creditivă timelie, în priviri că Anița ci să zici că ar fi sora lui Moriş nici este iscalită în aceli înscrisuri, care urmare dă un înțales de neadivăr la reclamația lor de acum și un scopos, că păstrind la sine atita vreme pomenitele înscrisuri pină după trecirea din viață a moșului lor Vasile Moriş și a surorii lui Anița, vor ca tocmai acum, cu așa înscrisuri lipsite de vreo încredințare temeinică, a tragi la a lor stăpinire părțile din aceli hotară, cari cu necurmare au stat supt stăpinire piriților ; fără vreo înfățosari de diosăbită dovadă, că măcar schimbătorul lor moș să fi avut vreodinioară stăpinire pe părți din acela hotară, după cari firea pricinii să aplicarisăști și la înțalesul nr. 1940 din condica țivilă. Cunoscind giudecătoria pe temeul arătatiilor legiuri închisă de paragrafii pretenția jăluitoarilor neputind lua de temeii nici mărturia din 1847 februarie 20, înfățșotă de jăluitoari pe temeul legiurii din colecție fața 305 — Cu socotința giudecătoriei jăluitoarii rămîind nemulțămîți, au apilarisit la Divanul de Apel, și acesta la 6 octombrie 1847, au luat pricina în cercetare, înființa ambilor părți în persoan cind jăluitoarii piste dovezile arătate la giudecătoria au mai înfățșat un înscris din 15 ghenari 1831 — din partea Aniței preutesei fica lui Dumitru Moriş, dat surorilor ei Catrina și Ileana, că și ea li unită a schimba moșia. Și după luare aminti ce și Divanul de Apel au făcut împregiurărilor pricinii, au găsit legiuită socotința zisă giudecătoria cu care s-au și unit întotul, cunoscind în adevăr preținția jăluitoarilor pentru a dipărta pe piriți di la aici împreună stă-

pinire nu numai paragrafisită, dar apoi și titlurile înfătoșate de ei sînt numai niște hîrtii cu totul neputernice. Dar și cu zisa încheiere a Divanului de Apel jăluitoarii rămîind tot nemulțumiți, au apilarisit la acel Domnescu Divan. Deci și acel Divan la 16 februarie 1848, cercetînd pricina înființa amînduror părților în persoană, care au înfătoșat tot aceleași dovezi arătate la instanțele de mai gios. După luare amînti, ei au făcut la toate împregiurările, Domnescul Divan în unire cu încheierile instanțîilor de mai gios au cunoscut că pretenția jăluitoarilor este închisă cu paragrafie și să hotărăște ca pîrîții să rămîi nesupărați despre această pretenție a jăluitoarilor. Drept aceea domnia noastră, în temeiul legilor statornicite după noul așezămînt, prin acest hrisov cu a noastră domnească iscălitură și pecete întărim hotărîrea mai sus prescrisă a Divanului Domnesc, spre vecinică curmare a proțesului, după legiuirea articolui 364 din organicescul regulament. Urmind întru aceasta credință boierilor domniei noastre mădulări a Divanului Domnesc iscăliți în anofarama lui, dumnealor; vor(nic) Scarlat Miclescu, vor(nic) Dumitrache Manu, vor(nic) Alecu Cantacuzin, vor(nic) Scarlat Roset, vor(nic) Ilie Cogălniceanu, vor(nic) Iancu Greceanu și post(elnic) Costache Carp. Scrisu-sau hrisovu acesta la scaunul domniei, în orașul Eașii, în anul al cinsprezecile al domniei noastre, anul 1848 luna maiu în 26 zile.

Original, hîrtie (38 x 56,5 cm), sigiliul domnesc aplicat în tuș roșu, iscălitura domnului în monogramă cu tuș negru și iscăliturile unor reprezentanți ai Eforiei dreptății, secția a II-a.

UN DOCUMENT DU M. GR. STURDZA PRINCE DE LA MOLDAVIE

R é s u m é

L'auteur présent un document du jugement émis du prince de la Moldavie, M. Gr. Sturdza à 26 mai 1848 dans la ville d'Iassy.